

Ljudska prava i slon u sobi

Piše: **Milan Antonijević**

Umesto citata iz knjiga o ljudskim pravima, tekst počinjem manje pretenciozno, kratkom rečenicom Vojna Dimitrijevića, izgovorenom negde s proleća 2000. godine: "Ionako loša, situacija s poštovanjem ljudskih prava u Jugoslaviji postaje sve gora". Više od 12 godina kasnije, u godini u kojoj smo ostali bez ovog velikana ljudskih prava, rečenica izgovorena uoči oktobarskih promena nije u potpunosti aktuelna.

Rad na unapređenju ljudskih prava dao je rezultate. Pre svega, to potvrđuje veliki broj propisa koji se donose u skladu sa vrednostima ljudskih prava, u čemu ne zaostaje ni sadašnji saziv Narodne skupštine.

Međutim, ono što smo kao novoformirana Kuća ljudskih prava (www.kucaljudskihprava.rs) želeli da istaknemo, sastavljajući Izveštaj o poštovanju ljudskih prava u periodu od izbora predsednika Srbije i formiranja nove vlade jeste da problemi postoje: neki su nasleđeni, neki su novi i, videćete, nimalo laki.

No, krenimo redom.

Ljudska prava su se u ovom periodu prelamala prevashodno kroz negiranje prava na slobodu kretanja, tj. kroz zabranu Parade ponosa. Niko nije uspeo da objasni zbog čega se već nekoliko godina zaredom još od uspešne parade 2010. godine, vlast u poslednjem času odluči da nesporn član Ustava za koji su svi glasali, neće sprovesti.

Od formiranja vlade čuli su se zahtevi za zabranu organizacija koje štite ljudska prava, hapšenje pojedinaca, zabranu medija, ali i pretnje sudijama Ustavnog suda koje su donele odluku o zabrani Obraza. Ti zahtevi i pretnje nisu dolazili od vlasti, ali su bili dovoljno glasni da daju osnov za reakciju sa najviših pozicija. Ipak, oglasila se Kancelarija za saradnju sa organizacijama civilnog društva i jasno osudila proganjanja onih koji se zalažu za ljudska prava. Nakon te reakcije usledile su oštre kritike i zahtev za smenu direktorke Kancelarije, ponovo iz istih desničarskih krugova, ali na to niko iz vlade nije reagovao. Takođe, ni tužilaštvo nije reagovalo ni na jednu od navedenih izjava i pored postojanja krivičnog dela rasne i druge diskriminacije koje predviđa kažnjavanje onih koji proganjaju organizacije ili pojedince zbog njihovog zalaganja za ravnopravnost ljudi.

Pređimo na ekonomska i socijalna prava, kao deo ljudskih prava. U budžetu za 2013. godinu odvojena je ista suma za sprovođenje Zakona o socijalnoj zaštiti kao i u prethodnoj budžetskoj godini iako je od usvajanja zakona jedan od

osnovnih problema bio nedostatak sredstava za njegovu primenu. Kašnjenje sa donošenjem podzakonskih akata, kao i neopredeljivanje sredstava za primenu Zakona o socijalnoj zaštiti dovodi do zaključka da zakon neće biti u potpunosti implementiran ni ove godine.

Tranziciona pravda u ovom periodu obojena je reakcijama na presude Haškog tribunala u slučajevima protiv dvojice hrvatskih generala, a kasnije i Ramuša Haradinaja. Oštar govor, na ivici govora mržnje, koji se mogao čuti od srpskih političara, od predsednika Nikolića, preko premijera Ivice Dačića, predsednika Narodne skupštine Nebojše Stefanovića, pa do predsednikovog savetnika Olivera Antića, nimalo nije ličio na doprinos pomirenju u regionu. Čula su se podsećanja na stara neprijateljstva, na ustaše, nacističku Nemačku, što, priznaćete, podseća na retoriku devedesetih. Takva retorika je opravdavana kao odgovor na zaista neprimerene reakcije u Hrvatskoj, gde su generali dočekivani kao heroji, gde su se samo organizacije civilnog društva pobunile i govorile o žrtvama. Složićete se da to nikako ne sme biti uzeto kao dovoljno opravdanje za neodgovorne izjave kod nas. Odgovornost političara, naročito onih koji vode državu, ogromna je i jedna izjava može uništiti godine građenja odnosa u regionu, a štetu je teško nadoknaditi.

Vladavina prava, kao treći deo Izveštaja, počinje ukazivanjem na ugrožavanje nezavisnih institucija. Jedan od prvih poteza nove vlasti bio je promena na čelu Narodne banke Srbije. Ova institucija ima Ustavom garantovanu samostalnost, a potezi koji su u prvim danima vlade povlačeni, ugrozili su vladavinu prava. Kako očigledno nisu bili ispunjeni zakonski uslovi za smenu, pristupilo se pravnoj akrobatici. Promenjen je Zakon o NBS-u i tim promenama je predviđeno da se bira novi guverner, što je stvorilo presedan, kako za izbor budućih guvernera Narodne banke, tako i za druge oblasti. Nakon velikih pritisaka Evropske komisije, vlada je predložila nove izmene Zakona o NBS-u koje su i usvojene u novembru 2012. godine i kojima se delimično usvajaju primedbe EK-a, ali je šteta vladavini prava već naneta.

Dolazimo i do reforme pravosuđa na koju su, s pravom, u prethodnom periodu stavljane ozbiljne zamerke. Ono što karakteriše period od formiranja nove vlade jeste jak otklon od sprovedene reforme kao i izuzetno živa zakonodavna aktivnost. Tako su se u kratkom periodu na stolu našli sistemski zakoni iz oblasti pravosuđa, a brojka od 14 zakona o kojima se raspravlja u isto vreme govori o žurbi novoformiranog

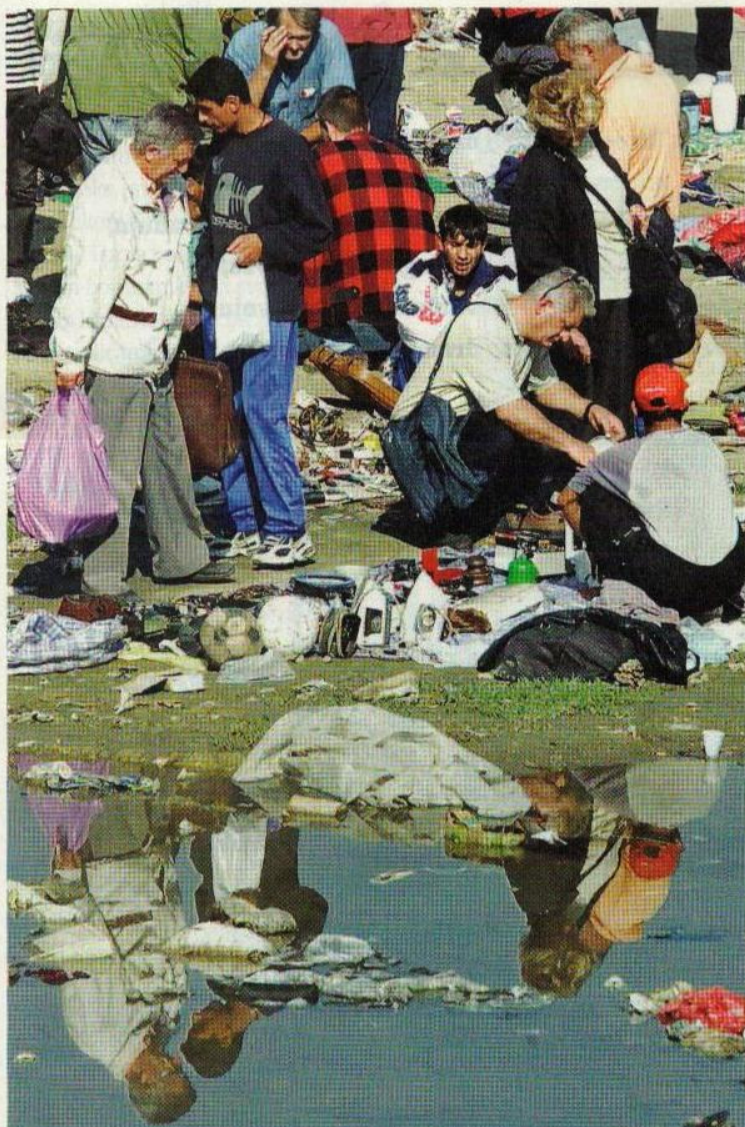

Foto: Reuters

ministarstva pravde i državne uprave. Sve aktivnosti na novom pravnom okviru rade se bez strategije o reformi pravosuđa. Ambicioznost se ne može poreći, ali ako žrtva ambicioznosti bude odsustvo prave javne rasprave o predlozima, onda je slon u prostoriji i to neko mora glasno reći.

Pojedine izmene zakona su pozitivne. Konačno je, nakon više godina pritisa civilnog društva i podnošenja predloga zakona regulisana oblast pravno nevidljivih lica, a uveden je i zločin iz mržnje u Krivični zakonik kao obavezna otežavajuća okolnost. Zločin iz mržnje, ukoliko se bude primenjivao, može doprineti jasnoj poruci da je nasilje prema manjinama nedopustivo i da će se Srbija odlučnije suprotstavljati svakom ugrožavanju njenih građana.

Od formiranja vlade jasno je uočena prevelika koncentracija ovlašćenja kod pojedinaca. No, kako ova tema zaslužuje ozbiljnu i temeljnu obradu, ukazaću samo da su nasledeni problemi i dalje prisutni. Kontrola koju vrši skupštinski Odbor za bezbednost formalnog je karaktera i svodi se na čitanja izveštaja od strane šefova službi, bez ulaženja u suštinu. Poslanici nemaju mogućnost da dođu do informacija o

prisluškivanjima i drugim osetljivim radnjama ovih službi, a retko koriste i ovlašćenja koja im stoje na raspolaganju.

Tu dolazimo i do dela u kojem su se nova vlada i potpredsednik vlade Aleksandar Vučić naročito angažovali, a to je dugo očekivana borba protiv korupcije i kriminala. Na osnovu dosadašnjeg rada, a posebno javnih izjava, stvorena je slika da je Vučić na sebe preuzeo ulogu borca protiv korupcije i kriminala. Sam Vučić proglasio je borbu protiv kriminala i korupcije svojom životnom misijom. Na ovaj način, borba protiv korupcije i kriminala izmeštena je praktično iz institucija i svela se na borbu jednog čoveka i na slučajeve koji se prvo najavljuju u medijima, a potom i istražuju, vrše se hapšenja i pokreće tužilaštvo. Ovde se s pravom stavlja primedba koju smo pretočili u preporuku, da se tužilaštvo mora aktivnije uključiti, kako se ne bi stvarala slika da ono ispunjava naloge, već da i samo pokreće postupke i da ima svoju nezavisnost.

Iznošenje podataka iz istrage i javne najave hapšenja su praksa koja se mora hitno napustiti.

Nismo se bavili kršenjima ljudskih prava koja su nasledena i na koja sve tri grane vlasti, a prevashodno nova vlada, nisu mogli bitnije uticati.

Izveštaj je 10. decembra, na Dan ljudskih prava, simbolično predat vladi, uz kratak razgovor sa direktorom Kancelarije za ljudska i manjinska prava i zame-nicom generalnog sekretara vlade, što je

mali napredak. Ostaje da vidimo šta možemo zajedno da uradimo kako bismo se pomerili sa mrtve tačke, ali i motivisali političare da za promenu jasno šalju poruke tolerancije i promovišu ljudska prava.

Kakve je reakcije proizveo naš izveštaj i zbog čega nije otvorio suštinsku raspravu o problemima i preporukama? Zašto su jedine reakcije stranaka bile skretanje sa tema kojima se izveštaj bavi? Na ta pitanja neka odgovore oni koji su se bavili skretanjem, oni koji o izveštaju nisu još govorili, a imali su šta da kažu.

U godini ekonomske krize, koja je zasigurno uticala na to da su očekivanja građana mala, kao i da se ljudska prava stavljaju u drugi plan, iza ekonomije i socijalnih prava, neophodno je stvari ipak drugačije sagledati. Da bi došla do ekonomskog napretka i do boljeg života, Srbija mora da uradi mnogo toga kako bi unapredila ljudska prava i vladavinu prava, jer suštinu ljudskih prava čini borba za bolji i kvalitetniji život svakog pojedinca.

(Autor je član Komiteta pravnik za ljudska prava i asocijacije Kuća ljudskih prava)